

JOHAN BÄCKMAN

Arkistotutkimusta vai ilkeilyä?

Valtiotieteen maisteri Johan Bäckman kommentoi professori Osmo Jussilan arvostelua venäläistutkijoiden Terijoen hallitusta käsittelevästä kirjasta (Haik 1/2002).

■ Osmo Jussila arvioi kipakastikin uutta venäläistutkijoiden kirjaa Terijoen hallituksesta. Jussila paheksuu vakavaa empiristis-positivistista yritystä paneutua arkistolähteisiin historian tapahtumien tarkaksi rekonstruointiseksi.

Lukijalle tiedoksi, että Jussila arvioi kahden pietarilaisen professorin, Vladimir ja Nikolai Baryshnikovin tuoreen suomenkielisen kirjan *Terijoen hallitus – Uusien asiakirjojen kertomaa*, joka ilmestyi viime joulukuussa. Tämä tiivis tutkimus esittelee Otto Ville Kuusisen johtaman Terijoen nukkehallituksen ja sen yhteydessä toimineen Suomen kansanarmeijan toiminnan vaiheet.

Jussilan mielestä kirja kaipasi enemmän ”selittämistä ja tulkintaa”. Kirjan esittelytilaisuudessa myös Timo Vihavainen kaipailli kirjaan enemmän tutkijan kommentteja. Jussilan kirjoittaman valossa ja Vihavaisenkin tuntien he ilmeisesti vaatisivat kirjaan muodinmukaista pilkantekoa, erilaisten arkistolähteiden erittelemisen jäädessä sivuasiaksi. Jussila tarjoaakin malliksi haukkumasanat ”pahan valtakunta”, ”punaisen fashismin maa” ja ”gangsterivaltio” esimerkeinä tavasta, jolla historiaa pitäisi ”selittää ja tulkita”.

Kirjassaan Baryshnikovit tyytyvät vähempään, mm. kuvaamalla neuvostolaisia hankkeita epäonnistuneiksi, kömpelöiksi ja todellisuudesta vieraantuneiksi. Heillä on tervettä kritiikin tajua, mutta tämä ei riitä Jussilalle. Hänen mielestään ilmeisesti pitäisi panna pystyyn jälleen kerran yhden kirjan mittaiset Neuvostoliiton haukkujaiset. Huolellinen arkistotutkimus on otteena liian

ymmärtävä etenkin silloin, kun rakennellaan uutta ryssävihan kulttia.

Pilkka, ilkeily sekä jyrkät haukkumasanat ovat siis Jussilalle oikeaa ”selittämistä ja tulkintaa”, mitä Neuvostoliiton historiaan tulee. Jussila melkein tarjoaa johtotähdeksi vanhaa hokemaa ”ryssästä saa puhua vain hammasta purren”. Tietenkin arkistolähteet ovat silloin turha sivuseikka, ellei sieltä sitten löydy jotakin sopivan kompromettoivaa.

Tällainen asennoituminen ei luo uskottavaa kuvaa suomalaisesta historiantutkimuksesta. Sitä paitsi – kuten Vihavainen totesi kirjan esittelytilaisuudessa – mikäli suomalaiset historiantutkijat olisivat nyt tehneet arkistolähteisiin perustuvan kirjan Terijoen hallituksesta, se olisi varmaankin aika lailla samanlainen kuin Baryshnikovien opus.

Toisaalta, Jussilan viesti on aika lailla sama kuin aiemmissakin tämän kirjan suomalaisissa arvioissa. Terijoen hallituksen historia on saanut tarkan kuvauksen, mihin ei sisälly radikaalia muutosta aiempaan. Tajuttiinhan tuon hallituksen makaaberin olemus jo sen omana aikana – ennen ja ilman Jussilaa. Kirjan neuvostohenkisyttä ja -terminologiaa on aiemminkin kritisoitu, mutta tätä tuskin voidaan kokonaan välttää, jos asioita tarkastellaan neuvostoliittolaisesta näkökulmasta.

Jussila joutuu harmikseen tunnustamaan, että venäläistutkijat ovat onnistuneet löytämään arkistoista kiinnostavia faktoja. Jussila kiitteleekin runsasta viiteapparaattia, vaikka suhtautuukin tympeästi empiristis-positivistisen linjaan.

Samalla Jussila tulee esittäneeksi, että miltei kaikki historiamme käännteet voidaan selittää erään salaiseksi protokollaksi kutsutun paperinpalan avulla, aivan kuin Saksa ja Neuvostoliitto olisivat yksin voineet päättää kaikesta, eikä Ranskaa, Iso-Britanniaa tai Yhdysvaltoja olisi ollut olemassa-kaan.

Toisaalta Jussila käyttää ”pahan valtakuntaa” tarpeen vaatiessa myös tukenaan, vetoamalla siihen, että Venäjän johto jeltsiniläisenä hetkenään on tunnustanut tuon salaisen protokollan olemassaolon. Sanottakoon, että Baryshnikovit tutkimuksissaan

kyllä huomioivat tämän protokollan ja sen merkityksen, mutta eivät perusta kaikkea tutkimustaan sille.

Jussila ei siis onnistu yrityksessään kompromettoida venäläisiä kollegoitaan, jotka tosissaan yrittävät rekonstruoida historian tapahtumat arkistolähteiden valossa. Terijoen hallitus-kirja on tietenkin poikkeuksellinen, koska se ei kuulu siihen muodikkaaseen suomalaiseen urheilukilpaan, jossa jälkiviisaita parjaukskirjoja kutsutaan tieteeiksi samalla, kun vaikkapa arkistotutkimusta pidetään toisarvoisena.

Aivan oikein Jussila toteaa, että kirjasta on tulossa venäjänkielinen laitos. Teoshan on toistaiseksi ilmestynyt vain suomeksi. Jussila toivookin, että venäjänkieliseen laitokseen sisältyisi hänen haluamansa ”oikea tulkinta”, joka ilmeisesti tarkoittaa Jussilan ehdottamien haukkumasanojen (kuten ”pahan valtakunta”) käyttöä.

Jussila ei saa haluamaansa. Itse asiassa ilmestymässä on Terijoen hallitus-kirjan laajennettu venäjänkielinen laitos sekä saman laitoksen englanninkielinen käännös. Tässä noin kaksi kertaa laajemmassa teoksessa perusrakenne ja teesit ovat samat, mutta mukana on muutamia kiinnostavia uusia tietoja.

Tulevassa laajennetussa laitoksessa mm. kokonainen luku on omistettu suomalaisen valtiojohdon samaan aikaan kaavailemalle Venäjän nukkehallitukselle, jonka sijoituspaikaksi suunniteltiin Repolaa ja johtoon harkittiin Trotskia tai Kerenskiä. Tästä hankkeesta historiantutkimus ei ole aiemmin kertonut.

Kiinnostavaa kyllä Terijoen hallitus-kirjan laajennetuissa laitoksissa omistetaan jonkin verran huomiota Jussilan omille Terijoen hallitus-tulkinnolle. Jussilan tulkinnat kuvataan mielipidekirjallisuutena, joka ei ole tieteellisesti vakavasti otettavaa ja vaila historiantutkimuksen edellyttämää lähdperustaa. Jussilan huomautukset orwellilaisesta historian väärentämisestä ja myyttisestä historian kirjoituksesta ehkä sopivat häneen itseensäkin.

Mainilan laukauksista saadaan suomalaisten kannalta myönteistä uutta tietoa. Tässä uudessa laitoksessa Baryshnikovit nimittäin

esittävät Suomen ja Venäjän sota-arkistojen asiakirjojen valossa, että Mainilan laukauksia ei todellisuudessa koskaan ammuttu. Ne olivat olemassa vain neuvostomedian propagandassa. Laukausten uhritkin olivat fiktiota, koska uhrien tarkka lukumäärä, hautapaikka tai identiteetti eivät ole tiedossa.

Huolimatta siitä oliko lavastus todellinen tai fiktiivinen medialavastus, sota oli väistämätön, koska käskyt oli annettu ja joukot olivat asemissa. Koko sodan kannalta kysymys siitä, kuinka pitkälle Neuvostoliitto meni lavastuksessaan, eli tappoiko se omia miehiään, ei ole kovin relevantti.

Uusien tietojen lisäksi kirjan uuden laitoksen liitteenä on mm. Kuusisen hallituksen ja Neuvostoliiton välisen sopimuksen ”salainen protokolla” joukkojen sijoittamisesta Suomeen, tarkka kronologia hallituksen toiminnasta sekä kaikkien hallituksen jäsenten biografiat. ■